

ПОНЯТТЯ ЗДІЙСНЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

ЛУЩЕНКОВА М.Г. - капітан міліції, ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 747.2/3

Раскрытие определения осуществления гражданских прав в отношении категории детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, и осуществления имущественных прав таких детей требует дополнительного внимания по совершенствованию и расширению регулирующих норм.

Ключові слова: майнові права, діти-сироти, інтереси дітей-сиріт, опіка, піклування.

Права та свободи людини, та громадянина є нікчемними без реального їх здійснення, тому інститут цивільного права, як здійснення майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, потребує значної уваги та викликає певну складність, обумовлену віковим критерієм, а саме часом, коли діти без участі опікунів та піклувальників, третіх осіб зможуть самостійно, на власний розсуд використовувати свої суб'єктивні права та обов'язки.

Здійснення цивільного права – це реалізація його змісту шляхом вчинення уповноваженою особою дій, які визначають можливість певної поведінки [1, 283].

Питанням здійснення прав приділяли увагу такі відомі вчені – цивілісти, як С.С.Алексєєв, С.М.Братусь, А.В. Венедиктов, Д.М. Генкін, В.П.Грибанов, О.С.Юффе та багато інших правознавців.

Інститут здійснення прав був ще відомим за часи римського приватного права, де здійснення розумілось як вчинення особою дій, які служили для задоволення його позитивних інтересів (uti, frui), які захища-

лись правом, а також в протидії порушенню цих прав (impetare, vetare). [3, 27].

Як зазначає М.М. Марченко, специфічні для права способи його здійснення прийнято називати реалізацією правових норм, де основними способами є використання права, виконання обов'язку, дотримання заборон та застосування правових норм. Використання права і виконання обов'язку представляють собою реалізацію правовідносин [2, 730].

На думку В.В.Копейчикова, здійснення суб'єктивного цивільного права є реалізацією його змісту через учинення уповноваженою особою дій, що визначають можливість певної поведінки (приміром, суб'єктивне право особи на будь-яке майно надає їй можливість володіти, користуватись і розпоряджатися цим майном). Здійснення суб'єктивного цивільного права базується на принципі «дозволено все, що не заборонено законом». Водночас, це має відповідати моральним принципам і правилам етики і не порушувати прав та інтересів інших осіб. [3, 410].

Законодавцем встановлюються загальні правила відносно здійснення прав, зокрема майнових, які закріплені у ст. 12 Цивільного кодексу України, а саме: право на здійснення особою своїх цивільних прав вільно, на власний розсуд; право на нездійснення особою своїх цивільних прав, що не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом; право особи відмовитись від свого майнового права, де відмо-

ва від права власності на транспортні засоби, тварини, нерухомі речі здійснюється в порядку, встановленому актами цивільного законодавства; право особи за відплатним чи безоплатним договором передати своє майнове право іншій особі, крім випадків, встановлених законом; якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом [4].

Так, перше правило зазначеної статті Цивільного кодексу України стосовно здійснення особою своїх прав вільно та на власний розсуд відносно категорії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування не виконується в повному обсязі, адже часткова цивільна дієздатність фізичної особи, яка не досягла чотирнадцяти років та неповна цивільна дієздатність особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років є істотною перешкодою для здійснення своїх прав вільно, крім деяких винятків, визначених законом. До таких випадків можна віднести право фізичної особи, тобто малолітньої, на здійснення дрібного побутового правочину та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Однак, такі види діяльності є незначними, так, як правило, не потребують від малолітньої особи виконання інших цивільно-правових обов'язків, крім чітко визначених в законі, тому, як зазначає законодавець, фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, не несе відповідальність за завдану нею шкоду. Відносно неповнолітніх осіб у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, тут, окрім правочинів, визначених для здійснення малолітньою особою, перелік прав та обов'язків поширюється. Неповнолітній отримує право самостійно розпоряджатись своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом (не тільки немайнові, але й майнові права); бути учасником, (засновником) юридичних осіб, якщо не заборонено законом або установчими документами юридичної особи;

самостійно укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку). Здійснення всіх інших правочинів потребує згоди піклувальника та в деяких випадках й органу опіки та піклування. Однак, що стосується відповідальності за порушення договору, укладеного самостійно або ж за згодою, чи за шкоду, завдану нею іншій особі, неповнолітня особа несе відповідальність на загальних підставах, крім випадків, визначених законом. [4].

Право на нездійснення особою своїх прав, хоча і не є підставою для їх припинення, крім випадків, передбачених законом, однак саме в таких випадках це правило застосовується до дітей на загальних підставах. Так, наприклад, нездійснення чи несвоєчасне здійснення права на судовий захист порушеного права дитини, яке відбувається через законного представника, тягне наслідки саме для дитини, адже право на відновлення права неповнолітньої особи було втрачено на загальних підставах.

Положення про право особи відмовитись від свого майнового права у разі застосування до категорії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування має певні перешкоди для здійснення цього права. Згідно з ч. 1 статті 71 Цивільного кодексу України, опікун не має права без дозволу органів опіки та піклування відмовитись від майнових прав підопічного. Такий дозвіл надається шляхом прийняття розпорядчого акту органів опіки та піклування. Однак Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2006 року №866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаних із захистом пав дитини» наголошує, що дозвіл на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким має дитина, надається районною, районною у м. Києві та Севастополі держадміністрацією, виконавчим органом міської, районної в місті ради за поданням служби у справах дітей після проведення зазначеною службою перевірки документів за місцем знаходження майна протягом одного місяця з

дня надходження заяви на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини лише у разі гарантування збереження її права на житло і оформляється рішенням, витяг з якого видається заявникам службою у справах дітей [5]. Отже, саме цим Положенням врегульовано порядок надання дозволу органами опіки та піклування на відчуження нерухомого майна, відносно відчуження іншого майна та майнових прав, чітко врегульованого порядку не існує.

Наступним правилом можна відзначити право особи за відплатним чи безоплатним договором передати своє майнове право іншій особі, крім випадків, встановлених законом. До відплатних можна віднести такі договори, де надається зустрічне майнове задоволення у вигляді грошей, майна, роботи, послуг – купівля-продаж, міна, підряд, комісія;

– безвідплатними є правочини чи договори, в яких ніякий майновий еквівалент не передбачається, – договір дарування, безоплатного користування майном. Відплатність чи безвідплатність правочинів визначається як законом, так і договором. Тому існує категорія правочинів, які залежно від умов договору можуть бути як відплатними, так і безвідплатними (наприклад, договір доручення, зберігання). Водночас купівля-продаж, оренда – це завжди оплатні договори, оскільки в іншому випадку вони перетворюються на самостійні цивільні договори – договір дарування чи безоплатного користування майном [6, 66]. Безвідплатні правочини, як правило, не потребують участі органів опіки чи піклування, а в деяких випадках й опікунів чи піклувальників у разі набуття дитиною-сиротою та дитиною, позбавленою батьківського піклування певного майна. Якщо ж йдеться про відчуження дитиною майна чи майнових прав, то як відплатні так і безвідплатні правочини потребують не тільки згоди опікуна та піклувальника, а й погодження органів опіки та піклування.

Крім того, якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросо-

вісною та розумною, якщо інше не встановлено судом.

Гарантіями права особи на вільне здійснення нею цивільного права можна назвати презумпцію добросовісності та розумності його здійснення, котра діє аж до того часу, доки інше не буде встановлено рішенням суду. Тобто щодо кожної особи, яка володіє цивільним правом, припускається, що вона сама здатна визначити суть права, доцільність та характер його здійснення. При цьому «добросовісність» має тлумачитися як категорія моральна, що відображає врахування особою інтересів інших учасників цивільних відносин, публічного інтересу тощо, а «розумність» – як категорія інтелектуальна, що припускає адекватність оцінки особою цінності певного цивільного права, доцільності своїх дій, наслідків здійснення або нездійснення цивільного права [7, 204-207]. Отже, одним із обов'язків, яких має дотримуватись особа при здійсненні своїх цивільних прав, є обов'язок додержуватись моральних засад суспільства, який у сукупності з принципами добросовісності та розумності спрямований на посилення правового захисту морально-етичних засад у цивільному праві [8, 24].

На відміну від здійснення цивільних прав фізичною особою з повною цивільною дієздатністю, здійснення майнових прав дитиною-сиротою та дитиною, яка позбавлена батьківського піклування, є більш складним процесом, тому застосування класичних визначень, наданих законодавцем, потребує додаткового регулювання законодавством, чітких роз'яснень та інструкцій. Майнові права дітей набувають з кожним роком все більшої актуальності та уваги, яка спостерігається у кроках держави до зміни законодавства, і як виняткова категорія, здійснення майнових прав таких дітей потребує додаткової уваги щодо вдосконалення та розширення регулюючих норм.

Література

1. Правознавство: підручник / [Опришко В.Ф., Шульженко Ф.П., Шимон С.І. та ін.]; за заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. – К.: КНЕУ, 2003. – 767с.

АНОТАЦІЯ

Розкриття визначення здійснення цивільних прав відносно категорії дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, та здійснення майнових прав таких дітей потребує додаткової уваги щодо вдосконалення та розширення регулюючих норм.

SUMMARY

Disclosure determination of civil rights regarding categories of orphans and children deprived of parental care and exercise property rights of these children require extra attention on improving and expanding regulatory standards.

2. Марченко М.Н. Теория государства и права: учебник / Марченко М.Н. – М. : Издательство «Зеркало», 2004. -800 с. – (Классический университетский ученик).

3. Правознавство: Підручник / [Демський С.Е., Ковальський В.С., Колодій А.М. та інші]; За ред. В.В. Копейчикова. – 7-е вид., стер. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 736 с.

4. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003.- № 40-44. – Ст. 356.

5. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав ди-

тини: постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 №866 // Офіційний вісник України від 17.10.2008. – №76. – стор. 47. – стаття 2561.

6. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. //Ю.О.Заїка. – К. : Істина, 2005. – 312 с.

7. Харитонов Є.О. Цивільне право України : Підручник. – Вид. 2, перероб. і доп. / Є.О.Харитонов, О.В. Старцев. – К. : Істина, 2007. – 816 с.

8. Цивільний кодекс України: Науково – практичний коментар / [Довгерт А.С., Кузнецова Н.С., Луць В.В. та ін.]. – К.: Істина., 2004. – 928 с.